

*blagozvučje, bockalica, Bodul, bogaljka, bražnjak, cerada, cjelunuti,*²³ *danivati,*²⁴ *fiškuš, grbeša, ijuk, imavati,*²⁵ *koraba, kosor, košničar, kotlarina, krabulja, kraljist, krepucnuti, krstitke, Martinje, opšav, prosiječ . . .*

49. Ipak, s obzirom na dosta široko značenje te odrednice i na dosta jasno obilježje pokrajinskih riječi može se reći da je ta odrednica upotrebljavana s dosta velikim opravdanjem. Dakako da bi za konačnu ocjenu trebalo provjeriti mnoge riječi, što bi za ovu priliku bilo previše.

50. Na temelju svega što je rečeno može se kao opći zaključak reći da stilske odrednice svojim brojem uglavnom zadovoljavaju potrebe obilježavanja stilske razine u RMH/RMS, ali da provjeravane odrednice pokazuju da stilske odrednice u njemu nisu jasno određene niti dosljedno upotrebljavane.

Budući da je to prvi put provedeno na tako cjelovitoj i opsežnoj građi, da u radu nije bilo dovoljno smišljene i sustavne organizacije, ta se neodređenost i nedosljednost u jednom smislu može i razumjeti. A ova je analiza napravljena da u idućim pothvatima takve vrste bude bolje.

S a ž e t a k

Stjepan Babić, Filozofski fakultet, Zagreb

UDK 801.3:886.2.08:808.62, izlaganje na Znanstvenom skupu o leksikografiji i leksikologiji u Beogradu 3. prosinca 1980, primljeno za tisak 11. prosinca 1980.

STYLISTIC LABELS IN CROATIAN AND SERBIAN DICTIONARIES

This paper analyzes both the theoretical treatment and actual use of stylistic labels in Croatian and Serbian (monolingual) dictionaries. The number and variety of these labels are considered adequate to mark stylistic levels. However, introductions to the dictionaries do not offer satisfactory definitions, nor are they consistently used in dictionary text. These shortcomings are illustrated with numerous examples.

PITANJA I ODGOVORI

ZNAČENJE I UPORABA RIJEČI PORED I OSIM

Nekoliko je čitatelja zamolilo za odgovor jesu li riječi *pred* i *osim* istoznačnice koje se mogu po volji zamjenjivati ili su to ra-

znoznačnice pa ih treba upotrebljavati svaku u svojem značenju. Dodajemo još da su svi ti čitatelji izrazili mišljenje da su to raznoznačne riječi i da bi ih kao takve trebalo i upotrebljavati. Ne navodeći ovdje tekstove pisama, u kojima se sad manje oštro sad

²³ Iako su potvrde S. Kranjčević, D. Šimunović i F. Galović, i premda je aspektom svršeni, prema cjelivati koji je i svršeni i nesvršeni.

²⁴ Iako su potvrde od Ivakića i Čopića, a aspektom je nesvršen, a daniti, danovati su dvovidni. O pravom značenju takvih problema v. u članku *Iterativizacija i srodne pojave u tvorbi glagola*, Filologija, 8, Zagreb, 1978.

²⁵ Usp. rad naveden u prethodnoj bilješci.

oštrije kritizira jezični nehaj, pitanja naš čitatelja obvezuju na odgovor u Jeziku. Na taj je način odgovor dostupan i širem krugu, a ne samo onim čitateljima koji su postavili pitanja.

Pisac je ovog odgovora pisao o značenju i uporabi riječi *osim* i *pored* u Vjesnikovim »Jezičnim dilemama« (*Osim* i *pored*, 6. travnja 1976), no to je bilo davno, a i novine se pročitaju i bace, pa s njima padne u zaborav i ono što je u njima pročitano. U jeziku se ne mogu u nekoliko godina dogoditi bitne promjene; najmanje je to moguće u standardnom jeziku čije je temeljno obilježje upravo njegova postojanost. Zato se ovdje donosi tekst navedenoga članka u Vjesniku u uvjerenju da sadrži pun odgovor na postavljena pitanja.

Prijenos značenja jedne riječi na drugu ili međusobno »posuđivanje« značenja riječi odnosno pridruživanje značenja jedne riječi drugoj — sve su to istovrsni postupci i svi vraćaju jezik u predstandardno vrijeme, lišavaju ga prednosti koje ima i treba da ima izgrađen i normiran književni jezik. U ovoj će se prilici to pokazati na neadekvatnoj uporabi riječi *osim* i *pored* (*pokraj*, *kraj* i sl.).

Riječ *osim* kao prijedlog dolazi s genitivom i služi za izuzimanje, izdvajanje od ostaloga. Usp. *Svi su sudjelovali u radu osim tebe*. S riječju u genitivu prijedlog *osim* znači dakle izuzimanje, kao kad se kaže »izuzevši, odbivši ono što stoji u genitivu«. Usp. *Svi su sudjelovali u radu izuzevši, odbivši tebe*.

Isto značenje ima riječ *osim* i u priložnoj službi. Usp. *Za vrijeme odmora učenici ne smiju nikamo izlaziti osim u školsko dvorište*. Pribrajanje, dodavanje čega cjelini također se shvaća kao izdvajanje (izdvajanje isticanjem) pa riječ *osim* (obično u svezi sa što) izražava i to značenje. Usp. *Osim što je položio sve ispite, brinuo se i o obitelji*.

Riječ *pored* (*pokraj*, *kraj*...) ima mjesno značenje i odgovara na pitanja: *gdje?* i *kuda?* Kao prijedlog dolazi s genitivom. Usp. *Sjedni pored mene* (*gdje?*). *Prolazili smo pored rijeke* (*kuda?*).

Vidi se da se značenje prijedloga *pored* do neke mjere približava značenju prijedloga

osim, jer se prijedlogom *pored* i riječju u genitivu izuzima sve drugo što nije rečeno tim genitivom: *pored mene*, a ne *pored tebe* (*njega*, *nas*, *vas*, *njih*); *pored rijeke*, a ne *pored pruge* (*jezera*, *ceste*). To je bio povod i put da su se riječi (prijedlozi) *osim* i *pored* počele shvaćati kao istoznačnice pa se tako prijedlog *pored* počeo nametati jezičnoj primjeni u značenju prijedloga *osim*. Znamo li međutim da ti prijedlozi imaju svaki svoje, dovoljno razgraničeno značenje, nema ni razloga ni potrebe da podupiremo njihovo značenjsko poistovjećivanje. Zato bi, na primjer, umjesto *pored sina ima i kćer* trebalo reći *osim sina ima i kćer*.

Imajući na umu da prijedlog *pored* ima mjesno značenje i da to značenje zadržava i pri svojevrsnom izuzimanju, izdvajanju (Usp. navedene primjere: *Sjedni pored mene*. *Prolazili smo pored rijeke*.) primjer bi kao *pored sina ima i kćer* značio da su *sin* i *kći* jedno do drugoga na određenom mjestu, uz koje se može postaviti pitanje: *Gdje?* Usp. još i ove rečenice: *Osim engleskoga i njemačkoga jezika poznaje još i ruski*. *Osim temeljnoga značenja riječ može imati i koje izvedeno ili preneseno*. Ne bi bilo u skladu sa značenjem riječi (prijedloga) *osim* i *pored* kad bi se u tim i takvim rečenicama riječ *osim* zamijenila riječju *pored*. Da se dakle izbjegne dvoznačnost ili čak nejasnoća poruke, treba nastojati da riječi upotrebljavamo u njihovu pravu značenju. Iz izloženoga je jasno da bi iskaz *pored sina ima i kćer* morao značiti drugo nego iskaz *osim sina ima i kćer*. Razlikujući dakle značenja riječi *osim* i *pored* postizemo dvoje:

1. osiguravamo je d n o z n a č n o s t poruke,

2. omogućavamo da se svakom od tih riječi (prijedloga) prenese drukčija poruka.

To je tolika prednost za usustavljen i normiran književni jezik da opravdava svaki napor koji pridonosi uporabi riječi u njihovu pravu značenju. Pri tome se ne bi trebalo pozivati na eventualnu drukčiju dijalekatsku ili pokrajinsku govornu praksu jer je svaki književni jezik autonoman u odnosu na svoju govornu osnovicu, bez obzira na to koliko

joj je blizak ili od nje udaljen. Nema razloga da za hrvatski književni jezik vrijede drukčija pravila nego za sve druge književne jezike.

Božidar Finka

KAKO DA PIŠEMO NAZIVE NOGOMETNIH KLUBOVA?

Jedan prvoligaški klub pita treba li nazive klubova pisati s navodnicima ili bez njih:

U svakodnevnoj praksi (na pismima, dneвноj i sportskoj štampi i sl.) nalazimo da se nazivi nogometnih klubova pišu s navodnicima, ali i bez njih.

U pravopisu hrvatskosrpskog jezika (izdanje 1960. godine), na str. 92, našli smo da su nazivi nekih klubova napisani s navodnicima (»Budućnost« i »Dinamo«).

Zeleći u svemu respektirati i pravilno primjenjivati pravila interpunkcije umoljavamo da budete ljubazni da nam javite što je pravilno: da li naziv našeg kluba (i drugih) treba pisati s navodnicima ili bez njih.

Po pravilima novosadskoga pravopisa dobro je i s navodnicima i bez njih jer se o tome govori u dva pravila koja glase:

Među navodnike meću se i naslovi knjiga, nazivi časopisa, društava, ustanova, hotela i sl. To se čini osobito onda kada oni nose ime koje znači što drugo... (t. 192. d).

Ipak, navodnike nije potrebno stavljati ako su tuđe riječi ili naslovi knjiga i časopisa dobro poznati ili označeni na koji drugi način... (t. 193).

Prvo je pravilo osvijetljeno primjerom:

Igrali su »Budućnost« i »Dinamo«.

U drugom pravilu takvih primjera nema, a i opseg naziva je sužen na naslove knjiga i časopisa. Međutim to je navedeno po školskom izdanju novosadskoga pravopisa. U ve-

likom pravopisu na str. 113. to je preciznije jer su oba pravila pod jednom točkom, a u drugom se kaže:

Ali kada se tačno zna ili se nečim drugim označi na šta se odnosi dotični naziv, onda navodnike nije potrebno stavljati.

Odatle jasno proizlazi da se nazivi nogometnih klubova mogu pisati na dva načina: s navodnicima ili bez njih. A to mnoge zapravo i navodi u nedoumicu jer bi željeli čuti: ili jedno ili drugo, a ne da moraju birati: sad jedno, sad drugo. No dvojno je rješenje potrebno s ova dva razloga:

— kad bi postojalo pravilo da se takvi nazivi moraju pisati samo s navodnicima, neki bi nam tekstovi bili puni navodnika, a to bi kvarilo lijepu sliku pisanoga teksta bez prave potrebe kad je i bez navodnika jasno o čemu je riječ, kad je dovoljno veliko slovo, kosa slova i sl.;

— kad bi pravilo tražilo da se takvi nazivi pišu samo bez navodnika, onda katkada ne bi bilo jasno o čemu je riječ.

To praktički znači da nazive nogometnih klubova treba pisati s navodnicima kad nije dovoljno veliko slovo, kad je npr. na početku rečenice, samo, bez oznake *nogometni klub*, *NK* i sl., a bez navodnika kad su uz njega te oznake, kad nije na početku rečenice pa veliko slovo jasno pokazuje da je *Hajduk*, *Dinamo*, *Budućnost...*, a nije *hajduk*, *dinamo*, *budućnost...*, dakle kad je kontekst tako jasno određen da svatko odmah misli na pojam što ga označuje naziv, a ne opća imenica. Tako je jasno da se u sportskim rubrikama, tabelama nogometnih natjecanja i sl. govori o *Hajduku*, *Dinamu*, *Budućnosti* i da navodnici nisu potrebni.

Prava jezična kultura i jest u tome da se izrazna sredstva ne upotrebljavaju mehanički, nego svjesno prema potrebi da izraz bude jasan i jednoznačan, ali da ne bude pretrpan ničim što nije potrebno.

Stjepan Babić